

Η συνθετική αξία της λεπτομέρειας στην αρχιτεκτονική

Τάσης Παπαϊωάννου - 27/03/2019

Ένα από τα καίρια ζητήματα της δουλειάς μας, είναι η σχέση ανάμεσα σ' αυτό που συγκροτεί τη βασική ιδέα του αρχιτεκτονήματος (που εκφράζεται με τις πρωταρχικές αφαιρετικές συνθετικές γραμμές) και στα κατασκευαστικά σχέδια που ακολουθούν και το περιγράφουν με ακρίβεια. Η συνθήκη που μπολιάζει την ιδέα του κτηρίου με τα υλικά που την πραγματώνουν στον χώρο και τον χρόνο, κάθε άλλο παρά αυτονόητη είναι. Δεν πρόκειται φυσικά για απλή επιλογή από μια γκάμα διαθέσιμων υλικών, αλλά για τα υλικά εκείνα που εξ

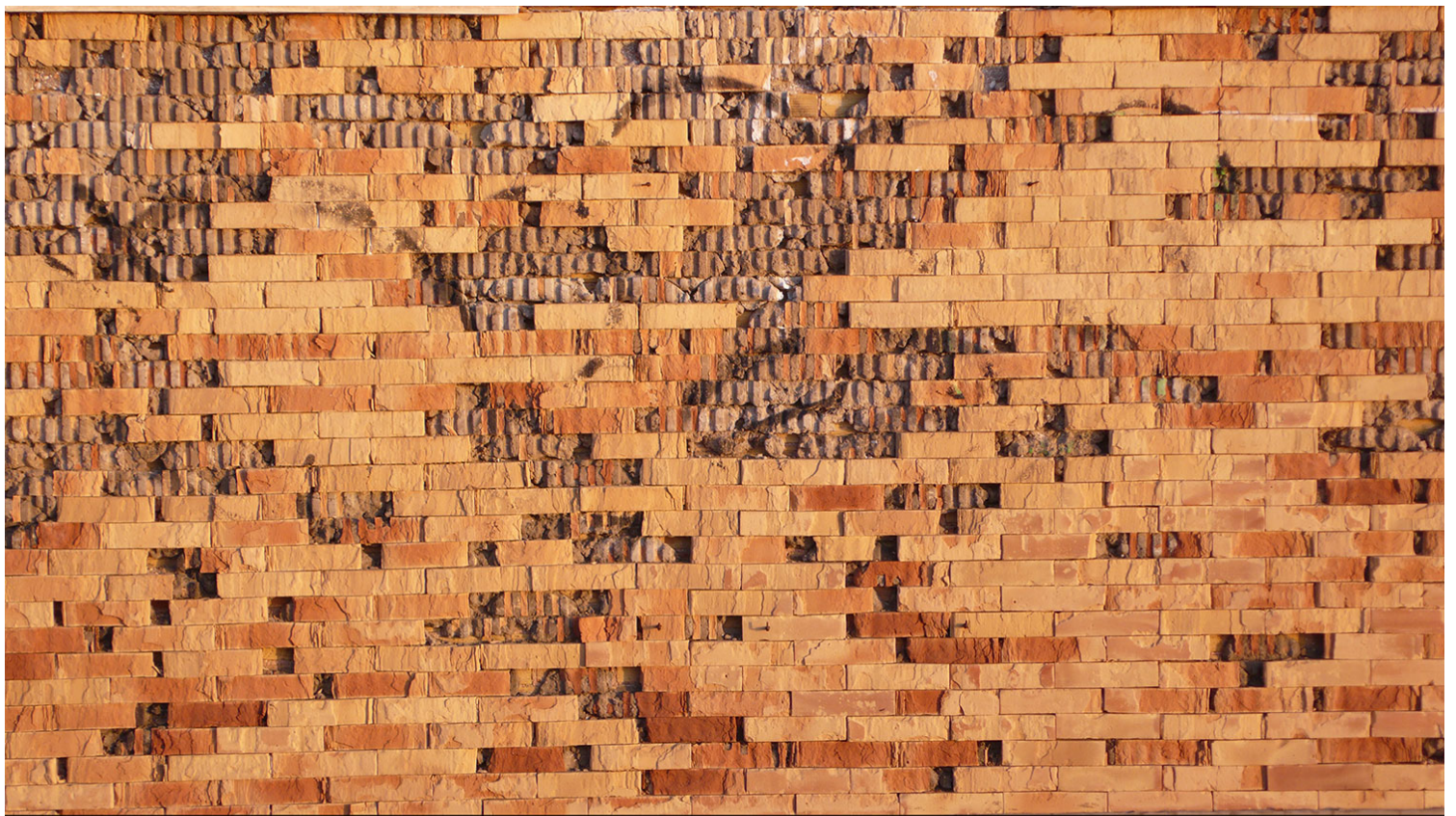
αρχής καθορίζουν την ιδέα του κτηρίου και γεννιούνται μαζί της. Τότε, δηλαδή, που το ανόργανο υλικό μετατρέπεται σε οργανικό συστατικό της ιδέας.

Η άρτια κατασκευαστική μελέτη ενός κτηρίου απαιτεί από τον αρχιτέκτονα και τους συνεργάτες - ειδικούς μελετητές (τοπογράφο, πολ. μηχανικό, μηχανολόγο, ηλεκτρολόγο) κόπο και χρόνο. Πρέπει να μελετηθούν διεξοδικά όλοι οι χώροι, να επιλυθούν σωστά όλες οι λεπτομέρειες, ώστε κατά τη διάρκεια της κατασκευής να μην υπάρχουν ασάφειες και αδιευκρίνιστα σημεία. Τα σχέδια λεπτομερειών αποτελούν τη γλώσσα επικοινωνίας που διαθέτουμε με τα συνεργεία που αναλαμβάνουν τις οικοδομικές εργασίες στο γιαπί. Για τον λόγο αυτό πρέπει να είναι σαφή και ευανάγνωστα, προκειμένου να προχωρήσει ο μάστορας απρόσκοπτα στην υλοποίησή τους. Να μπορεί, μ' άλλα λόγια, να τα «διαβάσει».

Τα σχέδια αυτά -δεν πρέπει να το ξεχνάμε- αποτελούν συνέχεια της σύνθεσης μέσα στη σύνθεση. Μία διαρκή εμβάθυνση σ' αυτό που συγκροτεί τη βαθύτερη ουσία του αρχιτεκτονήματος και καθορίζει τον οργανισμό του σώματός του. Η μελέτη τελειώνει μόνον όταν ολοκληρωθεί η κατασκευή του κτηρίου. Μέχρι εκείνη τη στιγμή διαρκώς επαναπροσδιορίζεις, σκέφτεσαι, επιλύεις επιτόπου διάφορα κατασκευαστικά προβλήματα που μπορεί αναπάντεχα να προκύψουν στο γιαπί. Οφείλεις να βρίσκεσαι συνέχεια στο εργοτάξιο και μαζί με τους τεχνίτες, τους κύριους συνεργάτες σου, να ελέγχεις την εφαρμογή κάθε μικρής λεπτομέρειας, να προσπαθείς μέχρι την τελευταία στιγμή να βεβαιωθείς για τις επιλογές σου.

Εκεί χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή. Να μπορέσει η μία λεπτομέρεια να συνδυαστεί αρμονικά με την άλλη δίχως να προδίδει τη γενικότερη νομοτέλεια του συνόλου. Το ένα υλικό να συνταιριάζεται όμορφα με το διπλανό του και όλα να αποτελούν αναπόσπαστα και αναντικατάστατα τμήματα ενός Συνόλου. Η έκφραση πρέπει να είναι ενιαία τόσο στις μεγάλες όσο και στις μικρότερες συνθετικές γραμμές. Όση σημασία και σπουδή δίνουμε στη διαμόρφωση των γενικών σχεδίων ενός κτηρίου, άλλη τόση πρέπει να δίνουμε και στα σχέδια εφαρμογής. Εκεί είναι που πολλές φορές αστοχούν οι επιλογές μας και μπορεί στο τέλος το κτήριο να εμφανίζεται ως ένα άσχημο συνουθύλευμα έτοιμων προκατασκευασμένων βιομηχανικών υλικών. Και είναι πολλά αυτά τα κτήρια που βλέπουμε να χτίζονται ολοένα και περισσότερο γύρω μας, ως ένας ακατανόητος αχταρμάς ασύνδετων μορφών, υλικών, χρωμάτων.

Είναι κρίσιμο σ' αυτή τη φάση της μελέτης εφαρμογής να υποταχθεί το κάθε επί μέρους κατασκευαστικό σχέδιο στον γενικό κανόνα, να σχεδιάζεις, δηλαδή, σύμφωνα με το εσωτερικό μέτρο της σύνθεσης. Συχνά κινδυνεύεις από την πληθώρα των επιμέρους μορφών που μπορεί να αλλοιώσουν την ομοιογένεια του συνόλου και να αποδειχτούν ανούσια διακοσμητικά στολίδια. *“Χτύπα με το σφυρί□ πρέπει να υπάρχουν πολλές σκουριές που πρέπει να πέσουν έως ότου ξεκαθαριστεί η δημιουργική λειτουργία”* προειδοποιεί ο Γιώργος Σεφέρης.

Πράγματι χρειάζεται αυτό το διαρκές και κουραστικό χτύπημα με το σφυρί, μέχρι να μείνουν τα ουσιώδη, αλλά την ίδια στιγμή να προσέξεις να μην υπερβάλλεις και από την πολλή αφαίρεση χαθεί η χάρη και η φρεσκάδα της πρώτης ιδέας. Σκυμμένος πάνω στο σχεδιαστήριο μελετώντας το επιμέρους δεν πρέπει να ξεχνιέσαι, ούτε να σε εγκλωβίζει η οικοδομική λεπτομέρεια στον δικό της κόσμο. Κάθε τόσο πρέπει να αναρωτιέσαι αν ξεμάκρυνες από τον γενικό κανόνα. Οφείλεις να στοχάζεσαι διαρκώς τι να κρατήσεις και τι να πετάξεις. Γιατί και οι πιο μικρές και ασήμαντες σε πρώτη ματιά λεπτομέρειες, πρέπει να περάσουν μέσα από την τριβή του χρόνου για να βρουν την οριστική(;) τους θέση στη συνολική συνθετική ισορροπία του αρχιτεκτονήματος. Ένα διαρκές αντιπάλεμα ανάμεσα σ' αυτό που πρέπει να μείνει και σ' αυτό που πρέπει να φύγει, είναι η δουλειά μας. Χρειάζονται πολλές δοκιμές, προσπάθειες ξανά και ξανά, γραψίματα και

σβησίματα για να καταλήξεις κάπου. Αν καταλήξεις ποτέ.

Είναι τέχνη μεγάλη να ξέρεις πού θα σταματήσεις, γιατί η ισορροπία ανάμεσα στο αναγκαίο και στο περιττό στο τέλος θα κρίνει το αποτέλεσμα. Θέλει μεγάλη μαστοριά να κατορθώσεις κάθε φορά να κρατήσεις τα ουσιώδη μακριά από τη φλυαρία που φτωχαίνει το κτήριο. Να υπάρχει, μ' άλλα λόγια στο έργο σου, εκείνος ο αόρατος ομφάλιος λώρος που συνδέει τα διαφορετικά υλικά μεταξύ τους, κάνοντάς τα να υπακούουν στον εσωτερικό και υπόρρητο νόμο της συνολικής σύνθεσης. Να διακρίνεις, θα λέγαμε, κοινά χαρακτηριστικά, τόσο στον μικρόκοσμο της παραμικρής λεπτομέρειας όσο και στη συνολική δομή που καθορίζει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του αρχιτεκτονήματος.

Σήμερα, ολοένα και περισσότερο η μαστορική τέχνη της οικοδομής τυποποιείται. Σιγά-σιγά ολόκληροι κλάδοι παραδοσιακών τεχνιτών (σιδεράδες, μαραγκοί, χτίστες, σοβατζήδες, πελεκάνοι) εξαφανίζονται. Το χέρι του καλού τεχνίτη, η «μαστοριά», δεν αποτυπώνεται πλέον πάνω στις επιφάνειες του κτηρίου. Η χειρωνακτική εργασία και η τέχνη του μάστορα χάνονται μέσα στη λήθη των καιρών. Έτοιμα κουφώματα, κουζίνες, μπάνια, μία πανσπερμία οικοδομικών υλικών (χρώματα, κονιάματα, γυψοσανίδες, μονωτικά υλικά...) έχουν αντικαταστήσει την τέχνη των χεριών και χρησιμοποιούνται ευρέως στις κατασκευές, έτσι που το χτίσιμο να έχει κυριολεκτικά μεταλλαχθεί σε συναρμολόγηση. Συναρμολογούμε προκατασκευασμένα τμήματα και τα σύγχρονα κτήρια μοιάζουν πολλές φορές με τρισδιάστατο δειγματολόγιο οικοδομικών υλικών στον χώρο, χάνοντας την ιδιαίτερη ταυτότητα και τη μοναδικότητα που τα χαρακτήριζε στο παρελθόν. Ποιος ξέρει αν μετά από πολλά χρόνια οι εξελιγμένες μηχανές παράγουν εξειδικευμένα οικοδομικά υλικά και τμήματα κτηρίων σε προσιτές τιμές και όχι σε απαγορευτικά για τη μαζική παραγωγή κόστη, όπως συμβαίνει στις μέρες μας. Και τότε θα έχουμε περάσει για τα καλά σε μια νέα εποχή της τέχνης του «οικοδομείν».

Μαζί όμως με το χτίσιμο χάνεται και η πανάρχαια σχέση του αρχιτέκτονα με το γιαπί, χάνεται, δηλαδή, η πιο σημαντική παράμετρος που χαρακτήριζε τη δουλειά μας. Όσο σημαντική είναι η εργασία μας στο σχεδιαστήριο ή μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή μας, άλλο τόσο είναι και η συστηματική παρουσία μας στο θορυβώδες εργοτάξιο, ανάμεσα στις μυρουδιές των φρέσκων υλικών, συμμετέχοντας στην προσπάθεια και στον μόχθο των εργατών να στήσουν το σχέδιο του κτηρίου στον χώρο και τον χρόνο. Αυτός άλλωστε δεν είναι ο προορισμός κάθε σχεδίου που κάνουμε, από τα αρχικά σκίτσα μέχρι και την τελευταία λεπτομέρεια; Η εκπλήρωση αυτού του στόχου δεν αποτελεί τη δικαίωσή τους;

Γιατί είναι πολλοί οι συνάδελφοι σήμερα που νομίζουν ότι η δουλειά μας ολοκληρώνεται όταν τελειώσουν τα γενικά σχέδια του κτηρίου και ότι σημασία έχουν μόνο οι πρώτες συνθετικές γραμμές της κεντρικής ιδέας, το concept όπως τους αρέσει συχνά να τις αποκαλούν. Με τον τρόπο αυτό διαχωρίζουν την αρχιτεκτονική μελέτη σε μια δήθεν σημαντική πρώτη φάση και σε μια δευτερεύουσα που αφορά τη μελέτη εφαρμογής. Υποβαθμίζουν μάλιστα τη δεύτερη ως μία τυπική, διαδικαστικής φύσεως, εργασία, που είναι δυνατόν μάλιστα να μη την κάνει ο αρχιτέκτων μελετητής, αλλά κάποια άσχετη κατασκευαστική εταιρεία. Έτσι όμως αφαιρούν από την αρχιτεκτονική το κυριότερο γνώρισμά της, φτωχαίνοντας τη λειτουργία της που είναι η ενιαία και αδιάσπαστη διαδρομή της από το σχεδιαστήριο μέχρι και το γιαπί! Και αυτό είναι κάτι που φαίνεται με την πρώτη ματιά σ' ένα κτήριο.

Τα πολλά υλικά ...είναι φτώχεια, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς, παραφράζοντας τη γνωστή παροιμία. Την ίδια στιγμή, η υπερβολική αφαίρεση μπορεί από την άλλη πλευρά, να οδηγήσει σ' έναν ψυχρό και αδιάφορο χώρο. Πού αρχίζει και πού σταματάει κανείς; Πού βρίσκεται άραγε εκείνη η χρυσή τομή ανάμεσα στην πρόσθεση και στην αφαίρεση, έτσι που να μη γύρεις ούτε στη μία ούτε στην άλλη άκρη; Στην ιστορία της αρχιτεκτονικής υπήρξαν μεγάλοι αρχιτέκτονες που έκαναν αρχιτεκτονική με ελάχιστα υλικά, εκφράζοντας με απέριττο τρόπο τον αρχιτεκτονικό χώρο, και άλλοι που κατάφεραν μέσα από τον πετυχημένο συνδυασμό πολλών και συχνά αταίριαστων -σε πρώτη ματιά- υλικών, να κάνουν επίσης σπουδαία αρχιτεκτονική.

Την απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα τη δίνει φυσικά κανείς μέσα από το έργο του. Αυτό και μόνον αυτό δίνει τις απαντήσεις μέσα στον χώρο και τον χρόνο. Γιατί χρειάζεται και ο καιρός που θα γράψει πάνω στις επιφάνειες των υλικών του, για να βγάλει κανείς το τελικό συμπέρασμα. Γερνάνε όμορφα όσο περνάνε τα χρόνια ή η φθορά του χρόνου τα ευτελίζει κάνοντάς τα να μοιάζουν κακογερασμένα και αποκρουστικά μέσα στην ασχήμια τους; Γιατί η διάρκεια ενός κτηρίου ξεπερνάει κατά πολύ το μέτρο της ανθρώπινης ζωής και συνεχίζεται στις επόμενες γενιές μετά από εμάς, υπερβαίνοντας τον στοιχειωμένο κύκλο της ζωής και του θανάτου μας. Ίσως οι λεπτομέρειες που κάνουμε να έχουν και αυτό τον μεγάλο στόχο: να χαρίσουν στο

κτήριο την αντοχή στο ανελέητο σφυροκόπημα του χρόνου.

